
Šolska klima kot napovedovalec nasilja učencev nad učitelji

Marko Prpić, Jelena Pavičić Vukičević in Matea Korda

Šola je vzgojno-izobraževalna ustanova, v kateri učitelji in učenci s sodelovanjem dosegajo izobraževalne cilje, ki so zastavljeni učencem. Učitelji so pomembne odrasle osebe, ki učencem ponujajo znanje in varno okolje za socialni in psihološki razvoj ter se od njih pričakuje, da so vzgled za učence, da jih ščitijo in si prizadevajo za njihovo blaginjo (Chen in Astor, 2009). Blaginja učiteljev je v veliki meri povezana z uspehom pri opravljanju njihove vloge učitelja. Grožnja blaginji učiteljev je, med drugim, izpostavljenost grožnjam z nasiljem in dejanskemu nasilju na delovnem mestu oziroma v šoli. Nezaščiteni učitelji in učitelji, izpostavljeni grožnjam, nimajo možnosti pomagati svojim učencem pri doseganju boljših rezultatov ali pri doseganju pozitivnega delovnega ozračja v šoli (Benbenishty et al., 2006, po Khoury-Kassabri et al., 2009). Podatki o zastopanosti nasilja nad učitelji so ključni za večanje osveščenosti, razvijanje učinkovitih intervencij in podpore, za promoviranje pozitivne šolske klime ter za zaposlovanje in zadrževanje visoko kvalificiranih učiteljev (Espelage et al., 2013).

Definiranje nasilja učencev nad učitelji

Večina dosedanjih raziskav se je ukvarjala z nasiljem med učenci. Problem nasilja, ki so mu izpostavljeni učitelji, je bil v literaturi zapostavljen, v medijskem prostoru pa se pojavlja povezano s konkretnimi primeri nasilja (Kolega et al., 2009), kjer je učitelj pogosto označen kot nekompetenten udeleženec v nasilju. Nasilje v šoli in na delovnem mestu je v literaturi najpogosteje definirano s tremi kriteriji: 1) nasilno obnašanje ali naklepno povzročanje poškodb ali škode drugi osebi, 2) ponavljano obnašanje

v določenem časovnem obdobju in 3) nesorazmerje moči med storilcem in žrtvijo na način, da se žrtev ne more ubraniti (Pörhölä et al., 2006). Glavna razlika v definiranju nasilja med učenci in nasilja nad učitelji se nanaša prav na zadnji kriterij oziroma na nesorazmerje moči. Ko gre za vrstniško nasilje, različne socialne okoliščine lahko pripeljejo do tega, da ima ena oseba večjo moč nad drugo ter jo uporablja, da bi opravljala nasilje nad to osebo, v odnosu učiteljev in učencev pa je moč samoumevno v vlogi učiteljev (Kauppi in Pörhölä, 2012). Vendar pa obstajajo določene okoliščine, ki učiteljem onemogočajo uporabo moči, zaradi česar se odnos moči včasih prevesi v korist učenca. V takšnih situacijah se učitelji lahko počutijo, kot da se ne morejo ubraniti nasilja, čeprav njihov položaj v šoli predpostavlja avtoriteto nad učenci (Kauppi in Pörhölä, 2012).

Pri definiranju nasilja nad učitelji je treba poudariti tanko razmejitveno črto med neprimernim obnašanjem učencev oziroma kršitvijo komunikacijskih norm in nasiljem nad učitelji. Namreč, neprimerna komunikacija učencev lahko preraste v nasilje, če jo učenci uporabljajo za izzivanje avtoritete učiteljev in odvzemanje njihove moči (De Wet, 2010). Če upoštevamo vse navedeno, lahko nasilje učencev nad učitelji definiramo kot komunikacijski proces, v katerem je učitelj izpostavljen ponavljajoči se interakciji, ki jo percipira kot žaljivo, vznemirjujočo ali ustraševalno (Kauppi in Pörhölä, 2012). Učitelji so v šolah najbolj pogosto izpostavljeni telesnemu, verbalnemu in socialnemu nasilju. Telesno nasilje definiramo kot naklepno, ponavljajoče ali enkratno povzročanje bolečin in/ali poškodb, čigar posledice so lahko vidne, ni pa nujno, da so vidne (Bilić et al., 2012). Verbalno nasilje je najbolj pogosta oblika nasilja ter ga definiramo kot naklepno uporabo neprimernih in grobih besed, da bi prizadeli drugo osebo. Takšna oblika nasilja vključuje demoraliziranje žrtve, imenovanje s sramotilnimi imeni, žalitve, zasmehovanje in ponižanje. Socialno nasilje vključuje govorjenje neresnic o žrtvi, s ciljem ponižanja osebe ali spodkopavanja njenega dostojanstva, izraža pa se kot ignoriranje, izogibanje, obrekovanje, odklanjanje sodelovanja ali sabotiranje učiteljevega dela. Z razvojem tehnologije je vedno bolj navzoče elektronsko ali spletno nasilje, definiramo pa ga kot naklepno povzročanje bolečine, da bi skalili ugled, status in dostojanstvo osebe z uporabo elektronskih naprav (Lokmić et al., 2013).

Pogostost nasilja učencev nad učitelji

Dosedanje raziskave nasilja učencev nad učitelji so pokazale, da takšna oblika nasilja ni redka in da je prisotna v različnih kulturah, čeprav ne v enaki meri. Rezultati raziskav, izpeljanih v Združenih državah Amerike, kažejo, da je 94 % učiteljev doživelo zmerjanje s strani učencev, polovica

učiteljev poškodbo premoženja (Espelage et al., 2013), 7 % učiteljev grožnjo s poškodbo, 4 % pa fizični napad (McMahon et al., 2014). Čeprav je delo učiteljev na Tajvanu zelo cenjeno, je raziskava Chen in Astor (2009) pokazala, da se je približno vsak tretji učenec vsaj enkrat obnašal agresivno do učitelja. Rezultati raziskav v Turčiji govorijo, da približno vsak četrti učitelj doživlja emocionalno nasilje, 15 % učiteljev verbalno in 6 % učiteljev telesno nasilje (Mehmet, 2012 po Lokmić et al., 2013). Scottish Executive Department (2004 po Lokmić et al., 2013) je objavil podatek, da četrtnina učiteljev doživlja verbalno, 45 % učiteljev telesno, približno vsak tretji učitelj obe vrsti nasilja, manj kot 1 % učiteljev pa poškodbo premoženja. Na vzorcu učiteljev iz Slovaške se je pokazalo, da je 35 % učiteljev doživelo verbalno nasilje, 12 % poškodovanje premoženja in 4 % telesno nasilje (Dzuka in Dalbert, 2007).

Raziskava, opravljena v Sloveniji, je pokazala, da je 18 % učiteljev doživelo telesno nasilje in približno vsak tretji učitelj verbalno nasilje (Lokmić et al., 2013), iz vzorca učiteljev iz Srbije pa izhaja, da je 42 % učiteljev doživelo nasilje (Popadić in Plut, 2007). Dostopni podatki za Hrvaško govorijo, da je 22 % učiteljev doživelo emocionalno nasilje (Russo et al., 2008), raziskava Lokmić in sodelavcev (2013) pa nakazuje, da je 74 % učiteljev doživelo nasilje, med njimi pa 9 % učiteljev nasilje doživlja vsak dan. Dodatno, učitelji ocenjujejo, da je verbalno nasilje najbolj pogosto, fizično nasilje pa je drugo po pogostosti, ko gre za dečke, emocionalno pa, ko gre za deklice (Lokmić et al., 2013).

Razlogi za nasilno obnašanje učencev in posledice takšnega obnašanja

Čeprav je bila večina dosedanjih raziskav utemeljena na ugotavljanju pogostosti in razširjenosti tega problema, se je del raziskav ukvarjal s preučevanjem razlogov za nasilno obnašanje učencev do učiteljev. Učitelji so naklonjeni temu, da nasilno obnašanje učencev pripišejo svojim lastnostim, kot so fizična podoba, spol, religijska opredelitev, pripadnost manjšinski skupini, delovnim rezultatom ter značilnostim lastnega dela oziroma avtoriteti, ki jo imajo zaradi svoje vloge učiteljev (Kauppi in Pörhölä, 2012; Reddy et al., 2013). Neizkušenos učiteljev pri vzdrževanju discipline ali slaba upravna struktura šole tudi lahko učitelju otežita uporabo moči, ki mu je dodeljena (Terry, 1998). Nasprotno, večina učencev navaja, da so se začeli obnašati nasilno do učitelja zaradi percipirane krivice, neracionalnih zahtev, neuskkljenih mnenj med učitelji, vpliva vrstnikov in medijev ter zaradi tega, ker so jih učitelji izzivali ali provocirali (Lokmić et al., 2013; Reddy et al., 2013). Dodatno, nasilno obnašanje učencev do učiteljev včasih lahko pripišemo tudi pomanjkanju spoštovanja do učiteljev,

obnašanju, naučenem v družini, kjer nasilje uporabljajo kot sredstvo za doseganje ciljev, ter zanemarjanju odgovornosti učenca. Stres, ki ga učenci doživljajo v šoli, povzročen s slabimi ocenami in stalnimi kritikami, zaradi katerih se čutijo manjvredni, tudi lahko vzbudi nasilne reakcije učencev (Lokmić et al., 2013). Raziskave so pokazale, da najbolj pogoste okoliščine, povezane s telesnimi napadi na učitelje, vključujejo discipliniranje učencev, delo z učenci s posebnimi izobraževalnimi potrebami in ustavljanje spopadov med učenci (Tiesman et al., 2013). Lahko sklepamo, da v večini primerov nasilje učencev nad učitelji predstavlja impulzivno ali emocionalno reakcijo na percipirano provokacijo, frustracijo ali krivdo (Chen in Astor, 2009).

Raziskave so pokazale, da ima stres učiteljev, ki ga lahko pripišemo slabemu vedenju učencev in nasilju nad učitelji, izpostavljeno vlogo pri pojavu izgorevanja pri učiteljih (De Wet, 2010; Dzuka in Dalbert, 2007). Izpostavljenost nasilju na delu ima pomemben vpliv na telesno in mentalno zdravje ter na blagor žrtve (De Wet, 2010; Lokmić et al., 2013). Bolj natančno, izjave učiteljev o anksioznosti, depresivnosti in telesnih simptomih so povezane s slabšim profesionalnim funkcioniranjem, z nižjo učinkovitostjo v učilnici in s slabšo emocionalno ter telesno blaginjo (Dzuka in Dalbert, 2007). V šolskem kontekstu ima nasilje negativen vpliv na kvaliteto dela učiteljev (De Wet, 2010; Dzuka in Dalbert, 2007), učiteljem otežuje širitev pozitivnega, varnega ozračja v razredu in vzdrževanje discipline (De Wet, 2010; Lokmić et al., 2013) ter lahko vpliva na blaginjo in akademski uspeh učencev (Chen in Astor, 2009; Reddy et al., 2013). Dodatno, nasilje nad učitelji in problemi z disciplino zmanjšujejo občutek osebne varnosti učiteljev in zadovoljstva pri delu, kar pogosto pripelje do njihovega odhoda z dela (Astor et al., 2005; Lokmić et al., 2013). Viktimizacija učiteljev povzroča tudi pomembne finančne stroške, vključno z izgubljenim časom za poučevanje, zvečanim številom različnih kompensacij učiteljem, sodnimi postopki in negativno publiciteto (Levin et al., 2007).

Napovedovalci nasilnega obnašanja učencev do učiteljev

Literatura nakazuje, da je šolsko nasilje in agresivnost učencev, vključno z nasiljem do učiteljev, sestavljen problem, povezan z učenci, učitelji, učilnico, šolo in celotno skupnostjo (Espelage et al., 2013). Ko gre za sprememljivke, povezane z učenci, se je pokazalo, da je moški spol povezan z večjo udeležbo v nasilnih obnašanjih do učiteljev, pozitivna percepcija šolske politike, odnosa med učenci in učitelji, sodelovanja učencev pri potrditvi odločb in intervenc za zmanjšanje nasilja pa napoveduje manjšo vključenost v nasilna obnašanja do učiteljev (Khoury-Kassabri et al., 2009).

Dodatno, socioekonomski status učencev se je pokazal kot močen napovedovalec nasilja do učitelja (Espelage et al., 2013; McMahon et al., 2014).

Raziskave so pokazale, da so demografske spremenljivke in tiste, ki se nanašajo na skupnost, kot so revščina, neorganiziranost, rasna sestava, socioekonomski status, kriminaliteta in število otrok, vpisanih v šolo, pomembno povezane z viktimizacijo učiteljev ter pojasnjujejo približno polovico variance viktimizacije učiteljev. Spremenljivke, ki se nanašajo na šolo, kot so šolska klima, disciplinski standardi in viri, tudi pomembno napovedujejo viktimizacijo učiteljev, toda v manjši stopnji kot demografske in spremenljivke, povezane s skupnostjo (Gottfredson et al., 2005; Khoury-Kassabri et al., 2009). Glede na navedeno je konstrukt šolske klime vključen kot napovedovalec nasilja v tej raziskavi.

Šolska klima

Čeprav je konstrukt šolske klime v uporabi že približno sto let, so se znanstvene raziskave šolske klime začele šele v petdesetih letih (Zullig et al., 2010), do danes pa ni konsenza o definiciji in merilu za preverjanje šolske klime (Bradshaw et al., 2014). V skladu s Cohen in sodelavci (2009) se šolska klima nanaša na značaj in kvaliteto življenja znotraj šole, oblikovana je z organizacijsko strukturo, fizičnim okoljem, prakso poučevanja in učenja, medčloveškimi odnosi ter vrednostmi, cilji in normami. Dodatno, Bradshaw in sodelavci (2014) pojasnjujejo, da je šolska klima produkt interakcije med učenci in učitelji ter nanjo delujejo izobraževalne in družbene vrednote. V večini raziskav šolske klime so ocenjevali tri pomembne dejavnike tega konstrukta, vključno z redom, varnostjo in disciplino, odnosom učencev in učiteljev (Furlong et al., 2005; Griffith, 2000) ter pravičnostjo in jasnostjo šolskih pravil (Brand et al., 2003). Navedeni dejavniki šolske klime obsegajo varnost, disciplino, pravičnost ter podporo socialnega in fizičnega okolja v šoli ter imajo pomembno vlogo v izboljšanju šolske učinkovitosti in pomoči pri socialnem in akademskem uspehu učencev (Fan et al., 2011).

Razumevanje in raziskovanje šolske klime je pomembno, če upoštevamo pomembno količino raziskav, ki pokažejo vpliv pozitivne šolske klime na različne spremenljivke, povezane z učenci. Te so: akademski uspeh (Stewart, 2007), psihološka prilagoditev (Kuperminc et al., 2001), zadovoljstvo s šolo (Verkuyten in Thus, 2002), občutek pripadnosti šoli (Vieno et al., 2005), motivacija za učenje (Payne et al., 2003), samospoštovanje učencev (Brand et al., 2003; Payne et al., 2003) in altruistično obnašanje (Payne et al., 2003). Dodatno, šolska klima je pomemben napovedovalec stopnje prekinitve šolanja in izostajanja iz šole (Rumberger, 1987), izključitve iz šole (Wu et al., 1982), zlorabe mamil ter nasilnega obnašanja

(Brand et al., 2003; Gottfredson et al., 2005). Poleg tega šolska klima pomembno predvideva preprečevanje nasilja, zadrževanje učiteljev na delovnem mestu (Cohen et al., 2009), moralo učiteljev (Hart et al., 2000), zadovoljstvo z zaposlitvijo (Nalcaci, 2012 po Ozmusul, 2016), izgorevanje (Grayson in Alvarez, 2008) in vključenost staršev (Lee in Song, 2012).

Ko gre za percepcijo šolske klime v hrvaških šolah, so raziskave pokazale, da so učenci bolj nagnjeni k negativnejšemu ocenjevanju preverjanih dejavnikov šolske klime (Velki in Vrdoljak, 2013; Vlah in Perger, 2014). Podobno raziskava Puzića in sodelavcev (2011) kaže na večpomenško in kompleksno okolje v šoli, ki, poleg pozitivnih, vsebuje tudi elemente, ki lahko vplivajo negativno na interakcijske obrazce in socialni razvoj učencev. Ko gre za primerjavo pri ocenjevanju vidikov šolske klime med učenci in učitelji, se je pokazalo, da učitelji glede na učence preverjane vidike šolske klime ocenjujejo bolj pozitivno (Kantorová, 2009).

Glede na resne posledice, ki jih povzroča nasilje nad učitelji učenecem, učiteljem, pa tudi funkcioniranju šole kot celote, je pomembno preveriti pojavnost nasilja v hrvaških šolah ter potencialno vlogo šolske klime kot napovedovalca nasilja, da bi z usmerjanjem na organizacijo in družbene odnose lahko prišli do pozitivnih sprememb v šolah.

Metoda

Vzorec in izbira udeležencev

Raziskave se je udeležilo 451 učencev zaključnih razredov iz zagrebških srednjih šol in 102 učitelja iz istih šol v Republiki Hrvaški. V raziskavo je bilo zajetih 88 učencev/30 učiteljev *II. gimnazije*, 86 učencev/12 učiteljev *III. gimnazije*, 56 učencev/9 učiteljev *Srednje škole Jelkovec*, 99 učencev/33 učiteljev *Elektrostrojarske obrtničke škole* in 122 učencev/18 učiteljev *Industrijske strojarske škole*. Od skupaj 427 učencev, ki so navedli podatek o spolu, jih je 252 (59 %) moškega spola, 175 (41 %) pa je ženskega spola. Razen štirih učiteljev, ki se niso izjasnili o svojem spolu, je 32 (32,7 %) moških ter 66 (67,3 %) žensk.

Šole, v katerih je bila opravljena raziskava, so bile izbrane na podlagi sodelovanja med Mestnim uradom za izobraževanje Mesta Zagreba (*Gradski ured za obrazovanje Grada Zagreba*) in raziskovalci, ki so opravljali raziskavo. Vzorec učencev, ki so se udeležili raziskave, smo dobili z naključno izbiro razredov v izbranih šolah, znotraj katerih so sodelovali vsi učenci, ki so v bili prisotni v trenutku prihoda anketarja v razred. Vzorec učiteljev je zajel tiste učitelje, ki so v šolskem letu 2017/2018 poučevali zaključne razrede navedenih srednjih šol.

Postopek in instrumenti

Podatki, prikazani v tej raziskavi, so zbrani z anonimnim, prostovoljnim in skupinskim anketiranjem učencev zaključnih razredov navedenih zagrebških srednjih šol ter z anonimnim in prostovoljnim anketiranjem učiteljev istih šol, ki jih je na sejah učiteljskega zbora anketirala oseba iz strokovne službe posamezne šole. Anketiranje je bilo izpeljano med prvim izobraževalnim obdobjem v šolskem letu 2017/2018. Z dovoljenjem Mestnega urada za izobraževanje (*Gradski ured za obrazovanje*) so z izvedbo raziskave soglašali ravnatelji/-ice vključenih šol.

Pred samim začetkom anketiranja je anketar oziroma strokovni sodelavec šole vsem udeležencem pojasnil namen raziskovanja, dal navodila za izpolnjevanje anketnega vprašalnika ter jim je bil dostopen za morebitna vprašanja. Da bi zagotovili anonimnost njihovih odgovorov, so udeleženci anketne vprašalnike po tem, ko so jih izpolnili, dali v ovojnice, ki so jih vstavili v škatlo. Vnašanje podatkov je bilo organizirano na način, ki zagotavlja anonimnost udeležencev, obdelava podatkov pa je izpeljana izključno na ravni skupine.

Instrumenti

Pri raziskavi smo uporabili dva anketna vprašalnika – prvi je bil prilagojen vzorcu učencev, drugi pa je bil prilagojen vzorcu učiteljev. Z anketnimi vprašalniki so zajeta merila šolske klime, nasilja učencev nad učitelji in sociodemografske lastnosti udeležencev.

Šolska klima. Lestvica šolske klime je bila preverjena s pomočjo 23 postavk, razporejenih v štiri skupine, ki se nanašajo na štiri koncepte šolske klime, pomembne za učence srednjih šol, ker sovpadajo z njihovimi razvojnimi potrebami: 1) narava odnosov med učenci in učitelji, 2) narava odnosov med učenci, 3) raven, do katere je dovoljena avtonomija učencev pri odločanju, in 4) raven, do katere šola ponuja jasna, konsistentna in korektna pravila (Way et al., 2007). Uporabljena lestvica je nastala po vzgledu lestvice šolske klime avtorice Niobe Way. Za uporabo te lestvice smo dobili pisno dovoljenje avtorice maja 2017.

Podlestvica *Narava odnosov med učenci in učitelji* je sestavljena iz treh postavk, v izvirniku pa je sestavljena iz šestih postavk, ki se nanašajo na percepcijo učencev o podpori, ki jo dobijo od učiteljev v šoli. Avtorica lestvice navaja zanesljivost te lestvice, ki variira v razponu $0,74 < \alpha < 0,79$ (Way et al., 2007), na vzorcu učencev v tej raziskavi znaša $\alpha = 0,675$, na vzorcu učiteljev pa $\alpha = 0,714$. Lestvica *Narava odnosov med učenci* v izvirniku obsega dve podrejeni lestvici, ki merita percepcijo vrstniške podpore: negativna vrstniška interakcija in pripadanje (Way et al., 2007). Za potrebe te raziskave s to lestvico merimo percepcijo odnosov med vrstniki s

pomočjo sedmih postavk. Zanesljivost izvirne lestvice se nahaja v razponu $0,72 < \alpha < 0,77$ (Way et al., 2007), zanesljivost v tej raziskavi za vzorec učencev znaša $\alpha = 0,817$, za vzorec učiteljev pa $\alpha = 0,788$. Lestvica *Avtonomija učencev* v izvorni verziji s pomočjo petih postavk meri, ali učenci čutijo, da bi imeli vpliv na tisto, kar se dogaja v šoli, ali pomagajo pri določanju, kako se izkorišča čas med poukom, ali pomagajo pri odločanju in ali se jih vpraša, kaj bi se radi učili pri pouku (Way et al., 2007). V tej raziskavi smo uporabili tri postavke za preverjanje stopnje, kako učenci čutijo lastno avtonomijo pri odločanju v šoli. Zanesljivost izvirne lestvice se nahaja v razponu $0,70 < \alpha < 0,75$ (Way et al., 2007), zanesljivost v tej raziskavi za vzorec učencev znaša $\alpha = 0,823$, za vzorec učiteljev pa $\alpha = 0,775$. V tej raziskavi lestvico *Percepcija jasnosti, konsistentnosti in korektnosti šolskih pravil* merimo s pomočjo desetih postavk, v izvirnem vprašalniku pa sta kombinirani lestvica šolske strukture in lestvica šolske grobosti, da bi preverili jasnost šolskih pravil in percepcijo arbitrarnih ter kazenskih disciplinskih postopkov v šoli. Zanesljivost izvirne podlestvice se nahaja v razponu $0,59 < \alpha < 0,65$ (Way et al., 2007), zanesljivost v tej raziskavi za vzorec učencev znaša $\alpha = 0,866$, za vzorec učiteljev pa $\alpha = 0,888$. Zanesljivost celotne lestvice šolske klime merjena s Cronbachovim koeficientom alfa za vzorec učencev znaša $\alpha = 0,897$, za vzorec učiteljev pa znaša $\alpha = 0,912$.

Udeleženci so soglasje s posameznimi postavkami o šolski klimi ocenjevali na Lickertovi lestvici s šestimi stopnjami (1 – izrazito se strinjam, 6 – izrazito se ne strinjam). Zaradi lažje interpretacije rezultatov sta dve postavki, ki merita šolsko klimo, prekodirani, da bi nižji rezultat na vsaki postavki nakazoval na bolj pozitivno stališče do posameznega dejavnika šolske klime. Skupni rezultat udeležencev na posamezni lestvici šolske klime je oblikovan kot povprečje rezultatov na vsaki postavki, ki meri posamezno lestvico.

Nasilje učencev nad učitelji. Percepcijo nasilja učencev nad učitelji smo preverjali z ocenjevanjem stopnje, koliko udeleženci soglašajo s posameznimi trditvami o obstoju različnih oblik nasilja učencev nad učitelji na Lickertovi lestvici s šestimi stopnjami (1 – izrazito se strinjam, 6 – izrazito se ne strinjam). Preverjena je bila percepcija učencev in učiteljev za šest oblik nasilja učencev nad učitelji: imenovanje s sramotilnimi imeni, slabo obnašanje do učiteljev, izjave o udarjanju učiteljev, izzivanje učiteljev, kazanje žaljivih gest učiteljem ter pogosti prepiri med učenci in učitelji. Poleg navedenega so bile na vzorcu učiteljev zajete še tri oblike nasilja učencev nad učitelji: grožnja s poškodbo, fizični napad in strah pred poškodbo ali vznemirjanjem.

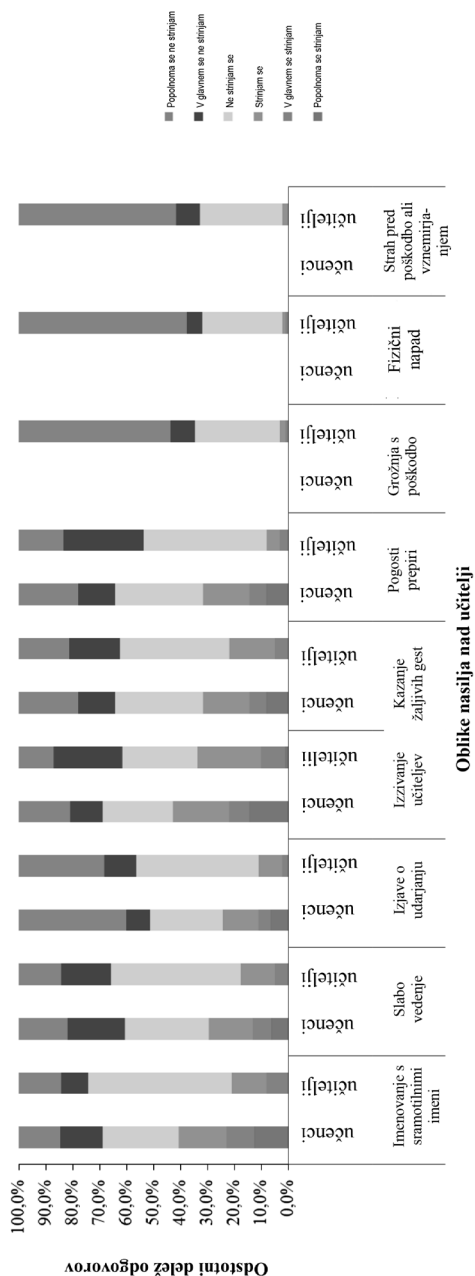
Sociodemografske karakteristike. Med sociodemografskimi podatki so bili zbrani samo podatki o spolu in šoli, ki jo obiskujejo učenci oziroma v kateri delajo učitelji.

Rezultati

Percepcija nasilja nad učitelji in šolskega okolja

Nasilje nad učitelji

Da bi raziskali percepcijo nasilja nad učitelji ter morebitne razlike med učenci in učitelji v percepciji nasilja, smo izpeljali neparametrični Mann-Whitney U test. Navedeni test smo uporabili zaradi neizpoljenih predpostavk za uporabo *t*-testa za testiranje razlik med dvema neodvisnima skupinama oziroma obstoja odstopanja pri predpostavljeni normalnosti porazdelitve in homogenosti variance za uporabljene spremenljivke, vzorca udeležencev v dveh skupinah pa nista enake velikosti. Rezultati izpeljanega testa, ki nakazuje (ne)obstoj razlik med skupinama, osrednji rang posamezne skupine udeležencev ter pripadajoča aritmetična sredina so prikazani v Tabeli 1. Odstotni delež učencev in učiteljev, ki se v določeni meri (ne)strinjajo s trditvami o različnih oblikah nasilja učencev nad učitelji v njihovi šoli, je prikazan na Sliki 1. Iz Slike 1 in Tabele 1 je razvidno, da so za zadnje tri oblike nasilja (grožnja s poškodbo, fizični napad in strah pred poškodbo ali vznemirjanjem) prikazani samo rezultati za učitelje glede na to, da se ti podatki nanašajo na izkušnjo doživljenega nasilja s strani učencev.

Slika 1: Odstotni delež učencev in učiteljev, ki se v določeni meri (ne)strinjajo s trditvami o različnih oblikah nasilja učencev nad učitelji v njihovi šoli.

Tabela 1: Aritmetične sredine (M) percepcije nasilja nad učitelji in Mann-Whitney U test razlik med učenci in učitelji v percepciji nasilja nad učitelji.

Nasilje nad učitelji	Učenci/ učitelji	N	M	Osrednji rang	Mann-Whitney U test
Imenovanje s sramotilnimi imeni	učenci	447	3,71	267,59	
	učitelji	101	4,13	305,08	
	skupaj	548			19485,00*
Slabo vedenje	učenci	443	4,09	270,70	
	učitelji	102	4,27	282,98	
	skupaj	545			21575,50
Izjave o udarjanju	učenci	446	4,47	273,13	
	učitelji	101	4,62	277,86	
	skupaj	547			22133,50
Izzivanje učiteljev	učenci	447	3,72	268,72	
	učitelji	101	4,07	300,10	
	skupaj	548			19988,00
Kazanje žaljivih gest	učenci	445	4,04	269,57	
	učitelji	101	4,30	290,82	
	skupaj	546			20723,00
Pogosti prepiri	učenci	446	3,71	257,71	
	učitelji	101	4,52	345,94	
	skupaj	547			15257,00**
Grožnja s poškodbo	učitelji	101	5,18		
Fizični napad	učitelji	101	5,28		
Strah pred poškodbo ali vznemirjanjem	učitelji	101	5,24		

Opomba: $p < 0,01$ **; $p < 0,05$ *

Učenci in učitelji se statistično pomembno razlikujejo samo v percepciji dveh oblik nasilja učencev nad učitelji. Učenci se glede na učitelje v večji meri strinjajo s tem, da v njihovi šoli učenci učitelje imenujejo s sramotilnimi imeni ($U=19485,00$, $p < 0,05$) in da so med učenci in učitelji pogosti prepiri ($U=15257,00$, $p < 0,01$). Navedene rezultate lahko preberemo tudi iz Slike 1, kjer je za navedeni dve obliki nasilja vidna največja razlika v deležu učencev in učiteljev, ki se strinjajo oz. ne strinjajo s tema trditvama. Toda na podlagi vrednosti aritmetičnih sredin in osrednjih rangov je vidna tendenca učencev, da tudi ostale oblike nasilja v svoji šoli prepoznajo v večji meri kot učitelji, čeprav te razlike niso statistično pomembne.

Vrednosti aritmetičnih sredin za zadnje tri oblike nasilja, ki se nanašajo samo na izkušnje učiteljev, se nahajajo nad povprečjem lestvice, kar kaže na to, da se učitelji manj strinjajo kot strinjajo s temi trditvami.

Navedeno je vidno tudi iz Slike 1, kjer lahko opazimo, da je zelo majhen odstotek učiteljev, ki so odgovorili, da jim je nek učenec grozil s poškodbo, jih fizično napadel ali se bojijo, da jih bo nek učenec poškodoval ali vznemirjal. Toda ne smemo zanemariti, da je vsega skupaj 3 % učiteljev doživelo grozljivo s poškodbami s strani učencev, 2 % učiteljev pa je doživelo fizični napad učencev, enak odstotek učiteljev pa čuti strah, da jih bo učenec poškodoval ali vznemirjal.

Šolska klima

Da bi preverili percepcijo šolske klime ter morebitne razlike med učenci in učitelji v percepciji šolske klime, smo opravili neparametrični Mann-Whitney U test zaradi neizpoljenih predpostavk za uporabo *t*-testa za testiranje razlik med dvema neodvisnima skupinama. Rezultati opravljenega testa, ki nakazujejo (ne)obstajanje razlik med skupinami, osrednji rang posamezne skupine udeležencev ter pripadajoča aritmetična sredina so prikazani v Tabeli 2.

Tabela 2: Aritmetične sredine (M) percepcije šolske klime in Mann-Whitney U test razlik med učenci in učitelji v percepciji šolske klime.

Šolsko okolje	učenci/ učitelji	N	M	Osrednji rang	Mann-Whitney U test
Odnos med učenci in učitelji	učenci	447	3,09	296,58	
	učitelji	101	2,34	176,80	
Odnos med učenci	skupaj	548			12705,50**
	učenci	434	3,09	271,93	
	učitelji	97	2,86	239,46	
Avtonomija učencev	skupaj	531			18474,50
	učenci	443	4,01	296,60	
	učitelji	101	3,07	166,80	
Šolska pravila	skupaj	544			11695,50**
	učenci	416	3,09	269,27	
	učitelji	90	2,56	180,62	
	skupaj	506			12160,50**

Opomba: $p < 0,01^{**}$; $p < 0,05^{*}$.

Učenci in učitelji se statistično pomembno razlikujejo v percepciji narave odnosov med učenci in učitelji na način, da učitelji ocenjujejo ta odnos bolj pozitivno kot učenci ($U=12705,50$, $p < 0,01$). Učenci in učitelji se statistično pomembno ne razlikujejo v percepciji narave odnosa med učenci ($U=18474,50$, $p > 0,05$). Ko gre za percepcijo ravni, do katere je dovoljena avtonomija učencev pri odločanju, so učenci in učitelji

medsebojno statistično pomembno različni ($U=11695,50, p<0,01$), kot tudi v oceni meril, za katera šola ponuja jasna, konsistentna in korektna pravila ($U=12160,50, p<0,01$).

Iz prikazanih rezultatov lahko sklepamo, da imajo učenci v primerjavi z učitelji bolj negativno stališče do učitelja, do ravni avtonomije, ki jo imajo v šoli, ter do šolskih pravil.

Šolsko okolje kot napovedovalec nasilja učencev nad učitelji

Da bi na vzorcu učencev in učiteljev raziskali, ali posamezne postavke, ki merijo šolsko klimo, predvidevajo različne oblike nasilja učencev nad učitelji, smo opravili regresijsko analizo. Napovedovalna vrednost posameznih postavk se kaže v regresijskem koeficientu (Beta), prilagojeni R^2 pa nakazuje na odstotek variance kriterija (nasilje), ki ga pojasnjujejo napovedniki oziroma postavke, ki merijo šolsko klimo. Prilagojeni R^2 smo uporabili, da bi se izognili vplivu velikega števila napovednikov na umetno povečanje odstotka pojasnjene variance. Rezultati regresijske analize so prikazani v Tabeli 3 za vzorec učencev in v Tabeli 4 za vzorec učiteljev.

Tabela 3: Predvidevanje nasilja učencev nad učitelji na podlagi postavk, ki merijo šolsko klimo na vzorcu učencev.

	Regresijski koeficient (Beta)					
	Imenovanje s sramotilnimi imeni	Slabo vedenje	Izjave o udarjanju	Izzivanje učiteljev	Kazanje žaljivih gest	Pogosti prepiri
Učenci spoštujejo učitelje	-0,055	-0,229**	-0,073	-0,116*	-0,031	-0,082
Učitelji skrbijo za učence	-0,026	-0,006	-0,069	0,024	-0,055	0,020
Učitelji prispevajo k temu, da imajo učenci dobro mnenje o sebi	-0,053	0,061	0,039	0,063	0,123*	0,069
Učenci spoštujejo drugi druge	-0,024	0,070	0,050	-0,036	-0,065	0,023
Učenci pomagajo drugi drugim	-0,016	-0,102	-0,081	-0,009	-0,149*	-0,019
Učenci si prizadevajo dobiti najboljše ocene	-0,122	-0,165*	-0,231**	-0,132*	-0,135*	-0,285**
Učenci vlagajo veliko energije	-0,118	-0,022	0,060	-0,099	-0,095	0,063
Učenci so skrbne osebe	-0,118*	-0,067	-0,058	-0,076	0,037	-0,028

	Regresijski koeficient (Beta)					
	Imenovanje s sramotilnimi imeni	Slabo vedenje	Izjave o udarjanju	Izzivanje učiteljev	Kazanje žaljivih gest	Pogosti prepiri
Učenci se težko medsebojno strinjajo	-0,206**	-0,260**	-0,166**	-0,218**	-0,160**	-0,207**
Učenci verjamejo drugi drugim	0,003	0,051	-0,093	0,050	-0,020	-0,028
Učenci imajo priložnost predlagati aktivnosti pri pouku	0,038	-0,027	0,065	0,035	-0,008	0,054
Učenci imajo priložnost sodelovanja pri potrditvi pravil	0,139*	0,128	0,186**	0,067	0,138*	0,040
Učenci imajo priložnost sodelovanja pri potrditvi odločb	-0,029	-0,034	0,013	-0,049	0,021	0,013
Šolska pravila so poštena	-0,182**	-0,002	-0,133*	-0,023	-0,028	-0,096
Sankcije za kršitev pravil so enake za vse	0,005	0,040	0,031	-0,110	-0,047	-0,091
Vsi poznajo šolska pravila	-0,065	-0,025	-0,056	0,051	-0,020	0,027
Učitelji učencem pojasnijo, kaj od njih pričakujejo	0,072	0,059	-0,019	0,001	-0,048	0,112
Postopki povezani z uporabo pravil so jasni	-0,043	-0,047	-0,178*	-0,021	-0,028	-0,073
Vsem je jasno, katera obnašanja bodo nagrajena	0,102	0,097	0,073	0,089	.105	0,052
Osebe so enako nagrajene za enake uspehe	0,000	-0,046	-0,002	0,029	-0,080	-0,149*
Vsi vedo, kaj se in kdaj dela	-0,008	-0,070	0,071	0,102	-0,006	0,082
Posamezniki vedo, kako zaslužiti nagrado	0,008	-0,025	0,025	-0,161*	-0,079	-0,115
Postopki povezani z uporabo pravil se pogosto ignorirajo	-0,078	-0,103*	-0,088	-0,133**	-0,186**	-0,197**

	Regresijski koeficient (Beta)					
	Imenovanje s sramotilnimi imeni	Slabo vedenje	Izjave o udarjanju	Izzivanje učiteljev	Kazanje žaljivih gest	Pogosti prepiri
Prilagojeni R^2	0,275**	0,261**	0,273**	0,212**	0,277**	0,267**

Opomba: $p < 0,01$ **; $p < 0,05$ *

Rezultati regresijske analize na vzorcu učencev in učiteljev kažejo, da postavke, ki merijo šolsko klimo, skupaj pojasnjujejo statistično pomembno količino variance vseh raziskanih oblik nasilja učencev nad učitelji, razen učiteljeve izkušnje fizičnega napada učencev. Toda iz pridobljenih prilagojenih vrednosti R^2 je razvidno, da šolska klima v glavnem napoveduje majhen del variance različnih oblik nasilja učencev nad učitelji. Ta delež variance za vzorec učencev se giblje od $R^2 = 21,2$ %, za nasilje v obliki izzivanja učiteljev, do $R^2 = 27,7$ %, za nasilje v obliki kazanja žaljivih gest učiteljem, za vzorec učiteljev od $R^2 = 17,8$ %, za strah učiteljev pred poškodbo ali vznemirjanjem, do $R^2 = 37,6$ %, za izkušnjo grožnje s poškodbo s strani učencev.

Regresijski koeficienti so za večino postavk, ki merijo šolsko klimo, zelo nizki in v glavnem nepomembni za oba vzorca, zato lahko sklepamo, da nimajo znatnega pomena pri pojasnitvi razlik v različnih oblikah nasilja učencev nad učitelji. Stališče o težkem medsebojnem povezovanju učencev se kaže kot postavka, ki statistično pomembno napoveduje višje ravni vseh oblik nasilja učencev nad učitelji na vzorcu učencev. Na vzorcu učiteljev pa stališče do izjave, da si učenci ne prizadevajo dobiti najboljše ocene, izstopa kot postavka, ki napoveduje statistično pomembno višje ravni skoraj vseh oblik nasilja.

Zaradi velike količine podatkov, prikazanih v Tabeli 3 in Tabeli 4, bomo izpostavili le tiste postavke, ki so se pokazale kot najmočnejši napovedniki posameznih oblik nasilja. Na vzorcu učencev se je stališče, da si učenci ne prizadevajo dobiti najboljše ocene, pokazalo kot najboljši napovednik večjega obsega nasilja v obliki izjav o udarjanju učiteljev in pogostih preprirov med učenci in učitelji, stališče učencev, da se postopki, povezani z uporabo pravil, pogosto ignorirajo, pa kot najboljši napovednik večjega obsega nasilja v obliki kazanja žaljivih gest učitelju. Ostale oblike nasilja na vzorcu učencev najbolje napoveduje postavka, da se učenci težko medsebojno povezujejo. Kar zadeva rezultate, ki smo jih dobili na vzorcu učiteljev, se je stališče učiteljev, da so šolska pravila nepoštena, pokazalo kot najboljši napovednik večjega obsega nasilja v obliki izjav učenca, da bo udaril učitelja, stališče, da so kazni za kršitev pravil enake za vse, pa najbolje napoveduje več nasilja v obliki groženj s poškodbo in strahu

Tabela 4: Napoved nasilja učencev nad učitelji na podlagi postavk, ki merijo šolsko klimo na vzorcu učiteljev.

Regresijski koeficient (Beta)									
	Imenovanje s sramotilnimi imeni	Slabo vedenje	Izjave o udarjanju	Izzivanje učiteljev	Kazanje žaljivih gest	Pogosti prepri prepri	Grožnja s poškodbo	Fizični napad	Strah pred poškodbo ali vznemirjanjem
Učenci spoštujajo učitelje	-0,051	-0,026	-0,188	-0,168	-0,133	0,045	0,090	0,078	0,080
Učitelji skrbijo za učence	-0,010	0,043	-0,046	0,071	0,048	-0,067	-0,388**	-0,330*	-0,302*
Učitelji prispevajo temu, da učenci imajo dobro mnenje o sebi	-0,049	0,040	0,195	-0,111	-0,128	-0,270	0,070	.103	.120
Učenci spoštujejo druge	0,119	0,021	0,091	0,367**	0,175	-0,003	0,186	.173	.243
Učenci pomagajo drugim	0,022	-0,102	0,020	0,049	0,021	-0,043	0,075	.122	.208
Učenci si prizadevajo dobiti najboljše ocene	-0,436**	-0,324*	-0,297*	-0,573**	-0,487**	-0,241	-0,335*	-0,421*	-0,362*
Učenci vlagajo veliko energije	-0,104	0,017	-0,166	0,159	-0,010	0,038	0,009	.147	-0,004
Učenci so skrbne osebe	0,135	0,101	0,078	0,005	0,081	0,212	-0,204	-0,027	-0,079
Učenci se težko medsebojno strinjajo	-0,300*	-0,249*	-0,150	-0,129	-0,188	-0,044	-0,140	-0,141	-0,216
Učenci verjamejo drugim	-0,062	0,009	-0,025	-0,005	0,088	0,018	0,023	-0,040	0,090

Regressijski koeficient (Beta)									
	Imenovanje s sramotilnimi imeni	Slabo vedenje	Izjave o udarjanju	Izzivanje učiteljev	Kazanje žaljivih gest	Pogosti prepiri	Grožnja s poškodbo	Fizični napad	Strah pred poškodbo ali vznemiranjem
Učenci imajo prilžnost pre- dlagati aktivno- stati pri pouku	-0,078	-0,052	-0,015	0,130	0,072	0,081	-0,081	0,040	0,035
Učenci imajo prilžnost sode- lovanja pri vzpo- stavitvi pravil	0,423*	0,219	0,085	0,178	0,235	0,049	-0,083	-0,115	-0,050
Učenci imajo prilžnost sode- lovanja pri potr- ditvi odločb	-0,181	-0,201	0,103	-0,128	-0,149	0,014	0,076	0,026	0,081
Šolska pravila so poštena	-0,161	0,083	-0,386**	-0,038	-0,104	-0,012	-0,449**	-0,273	-0,298*
Sankcije zakr- šitev pravil so za vse enake	0,321*	-0,045	0,253	-0,057	0,091	-0,133	.464**	.330*	.385*
Vsi poznajo šol- ska pravila	0,033	.160	-0,048	-0,113	0,157	0,096	0,071	0,046	0,083
Učitelji učen- cem pojasnjuje- jo, kaj se od njih pričakuje	0,101	-0,129	-0,063	-0,039	-0,257	-0,203	-0,233	-0,293	-0,147

	Regressijski koeficient (Beta)								
	Imenovanje s sramotljivimi imeni	Slabo vedenje	Izjave o udarjanju	Izzivanje učiteljev	Kazanje zajljivih gest	Pogosti prepiri	Grožnja s poškodbo	Fizični napad	Strah pred poškodbo ali vznemirjanjem
Postopki pove- zani z uporabo pravil so jasni	-0,403*	-0,233	0,141	0,145	-0,020	0,261	0,240	.234	-0,121
Vsem je jasno, katera obnašanja bodo nagrajena	0,320	0,322*	0,330*	0,107	0,319*	-0,012	-0,040	0,079	.192
Ljudje so enako nagrajeni za ena- ke uspehe	-0,125	-0,122	-0,375*	-0,409*	-0,281	-0,234	-0,127	-0,187	-0,302
Vsivedo, kaj se in kdaj dela	0,044	-0,025	-0,067	0,015	-0,003	0,040	0,171	.307	.206
Ljudje vedo, kako zaslužiti nagrado	-0,118	-0,188	-0,057	-0,094	-0,167	-0,154	0,098	-0,099	-0,011
Postopki pove- zani z uporabo pravil se pogosto ignorirajo	-0,264*	-0,194	-0,333**	-0,139	-0,197	-0,197	-0,324*	-0,242	-0,351**
Prilagojeni R ²	0,282**	0,342**	0,368**	0,324**	0,338**	0,242**	0,376**	.152	.178*

Opomba: $p < 0,01$ ** ; $p < 0,05$ *

pred poškodbo ali vznemirjanjem. Ostale oblike nasilja najbolje napoveduje stališče učiteljev, da si učenci ne prizadevajo dobiti najboljše ocene. Niti ena postavka na vzorcu učiteljev ne napoveduje pomembne ravni nasilja v obliki pogostih preprirov med učenci in učitelji.

Razprava

Percepcija nasilja nad učitelji

Večina dosedanjih raziskav je preverjala percepcijo nasilja učencev nad učitelji na vzorcu učencev (Chen in Astor, 2009) ali na vzorcu učiteljev (Dzuka in Dalbert, 2007; Kauppi in Pörhölä, 2012; McMahan et al., 2014). Ta raziskava ponuja poseben vpogled v odnos med učenci in učitelji v percepciji različnih oblik nasilja učencev nad učitelji. Glede na razsežnost obnašanja, ki ga zajema, je verbalno nasilje v tej raziskavi opisano z različnimi oblikami. Te so: imenovanje s sramotilnimi imeni, izjave o udarjanju učiteljev, izzivanje učiteljev in pogosti prepiri. Skladno s predhodnimi raziskavami (Dzuka in Dalbert, 2007; Espelage et al., 2013; Lokmić et al., 2013) so se učitelji tudi v tej raziskavi izkazali za najbolj izpostavljene verbalnim oblikam nasilja, zlasti imenovanju s sramotilnimi imeni in izzivanju učiteljev po poročanju učencev ter izzivanju učiteljev po poročanju učiteljev. Na vzorcu hrvaških učiteljev je vsega skupaj 3 % učiteljev doživelo grožnje z nasiljem, 2 % učiteljev pa telesno nasilje. Pridobljeni podatki kažejo nižjo raven groženj in telesnih napadov v primerjavi s predhodnimi raziskavami, kjer se pojavnost telesnega nasilja nad učitelji giblje od 4 % (Dzuka in Dalbert, 2007; McMahan et al., 2014) do 45 % učiteljev (Scottish Executive Department, 2004 po Lokmić et al., 2013). Razlike v pojavnosti telesnega nasilja nad učitelji lahko ob dejanskih pripišemo tudi metodološkim razlikam v izpeljavi raziskave.

Rezultati raziskave dodatno sporočajo, da učenci in učitelji v približno enaki meri zaznavajo prisotnost večine opazovanih oblik nasilja v njihovi šoli. Vendar učenci v večji meri zaznavajo, da učenci na njihovi šoli učitelje imenujejo s sramotilnimi imeni ter da se učenci in učitelji pogosto prepirajo. Razlike med učenci in učitelji v percepciji pojavnosti imenovanja učiteljev s sramotilnimi imeni lahko pojasnimo s tem, da gre za obnašanje, ki lahko poteka tudi brez vednosti učiteljev. Učenci lahko med seboj učitelje imenujejo na različne načine, ne da bi jih kdaj imenovali tako, da bi jih učitelji slišali. Kar zadeva pogostost preprirov, se učenci in učitelji lahko razlikujejo v razumevanju definicije prepira: učenci lahko razumejo kot prepir že določene razprave ali nesoglasja, učitelji pa lahko prepir definirajo bolj resno.

Ne glede na manjšo pojavnost različnih oblik nasilja učencev nad hrvaškimi učitelji, rezultati kažejo na prisotnost nasilja v zaskrbljujoči meri. Glede na resnost posledic, do katerih lahko pripelje nasilje nad učitelji, je treba dvigniti javno zavedanje o tem problemu, pripraviti določene programe in posege za preprečevanje nasilja ter za njegovo odpravljanje in zmanjševanje njegovih posledic, če do nasilja pride. Da bi preprečili odhod kvalitetnih in motiviranih učiteljev s šol, jim moramo zagotoviti varno delovno okolje.

Percepcija šolskega okolja

Rezultati, ki smo jih dobili z našo raziskavo, kažejo, da učenci bolj negativno ocenjujejo odnos med učenci in učitelji kot učitelji, pa tudi raven avtonomije, ki jim je dovoljena, ter raven, do katere šola ponuja jasna, konsistentna in korektna pravila. Ko gre za odnose med učenci, enega med opazovanimi dejavniki šolske klime, se učenci in učitelji ne razlikujejo. Glede na to, da je šolska klima v raziskavah določena na različne načine oziroma s pomočjo različnih konceptov, je primerjava z ostalimi raziskavami težja. Toda tudi raziskava, ki jo je opravila Kantorová (2009), je pokazala, da so učenci v primerjavi z učitelji bolj nagnjeni k negativnim ocenam različnih dejavnikov šolske klime. V splošnem je videti, da so učenci bolj nezadovoljni kot zadovoljni z različnimi dejavniki šolske klime, kar so potrdile tudi prejšnje raziskave na vzorcu hrvaških učencev (Puzić et al., 2011; Velki in Vrdoljak, 2013; Vlah in Perger, 2014). Glede na vlogo šolske klime kot napovednika različnih rezultatov, povezanih z učenci, moramo šole ozavestiti o pomembnosti vzpodbujanja pozitivnih medčloveških odnosov v šoli, avtonomije pri učencih in vzpostavljanju kvalitetnih šolskih pravil, da bi učenci šolo percipirali kot kraj, kjer se čutijo varne, kjer se lahko razvijajo in doživljajo uspehe v osebnem in akademskem razvoju ter kjer so zaščiteni pred različnimi tveganimi obnašanji.

Vloga šolske klime v predvidevanju nasilja učencev nad učitelji

S to raziskavo smo preverili, v kolikšni meri šolska klima napoveduje različne oblike nasilja nad učitelji na vzorcu učencev in na vzorcu učiteljev. V predhodnih raziskavah (Gottfredson et al., 2005; Khoury-Kassabri et al., 2009) se je šolska klima pokazala kot pomemben napovednik nasilja nad učitelji. Toda nobena med temi raziskavami ni postavila šolske klime v odnos do posameznih oblik nasilja nad učitelji. Rezultati kažejo, kako šolska klima pojasnjuje pomemben delež variance vseh raziskanih oblik nasilja nad učitelji, razen fizičnega napada s strani učencev. Sklepamo, da lahko napovedovanje fizičnih napadov na učitelje pripišemo nekaterim drugim dejavnikom, ki so povezani z učenci, učitelji ali šolo kot celoto, toda

niso zajeti v to raziskavo. Predhodne raziskave so v napovedovanju nasilnega obnašanja učencev do učiteljev pokazale pomembnost demografskih spremenljivk in spremenljivk, povezanih z delovanjem širše skupnosti (Gottfredson et al., 2005; Khoury-Kassabri et al., 2009). Iz preverjanja pomembnosti posameznih postavk, s katerimi merimo šolsko klimo za pojasnjevanje razlik v različnih oblikah nasilja, se je pokazalo, da imajo te postavke veliko večjo pomembnost, ko opazujemo njihov skupni prispevek k pojasnitvi variance nasilja.

Glede na vse navedeno so percepcije odnosov med učenci in učitelji, odnosov med učenci, avtonomije učencev in šolskih pravil bistvene pri napovedovanju različnih oblik nasilja nad učitelji. Bolj natančno: z ustvarjanjem toplega in podpornega okolja, z vključevanjem učencev v odločanje in pravila ter z zagotavljanjem strukturiranega, varnega okolja in postavljanjem jasnih ter korektnih pravil bi deloma lahko vzpostavili okolje, ki ne podpira nasilja in ki ima pripravljene odgovore nanj.

Omejitve in predlogi za prihodnje raziskave

Čeprav raziskava ponuja pomemben vpogled v percepcijo učencev in učiteljev o pojavnosti problema nasilja nad učitelji v hrvaških šolah ter v vlogo šolske klime pri pojasnjevanju nasilja, ima določene pomanjkljivosti. Da bi lahko rezultate z večjo zanesljivostjo posplošili na populacijo učencev in učiteljev v Republiki Hrvaški, bi bilo zaželeno v vzorec vključiti večje število šol. Z večjim številom šol bi lahko preverjali razliko med šolami glede na vrsto programa, po katerem poučujejo, število vpisanih učencev, urbanost področja, v katerem se nahajajo, velikost razredov in glede na številne druge kazalce, ki potencialno vplivajo na delovanje šole. Raziskave so pokazale, da so šolska politika, ki vzpodbuja agresivnost, ogrožena kvaliteta odnosa med učitelji in starši ter pomanjkanje kohezije v šoli povezani z nasiljem nad učitelji (Payne et al., 2013). Vključevanje takšnih dodatnih spremenljivk v raziskavo, kot tudi demografskih in tistih, povezanih s skupnostjo, bi podalo popolnejšo sliko okolja, v katerem se dogaja nasilje nad učitelji, ter bi lahko v večji meri pojasnilo njegov pojav. Zaradi majhnega števila šol, ki so se udeležile raziskave, smo se izognili primerjavi šol po vrsti programa, kar bi ogrozilo zaupnost. Prednost raziskave je v istočasnem preverjanju percepcije učencev in učiteljev o nasilju nad učitelji v njihovi šoli, v prihodnje raziskave pa bi bilo zaželeno vključiti še poročanje ravnateljev in staršev učencev, da bi ugotovili izpostavljenost učiteljev še drugim oblikam nasilja.

Na podlagi odgovorov učencev na zastavljena vprašanja o vrstah nasilja ni mogoče ugotoviti, ali so sami storilci nasilja nad učitelji ali pa so samo seznanjeni z obstajanjem nasilja. V prihodnjih raziskavah bi bilo

koristno ločiti med učenci, ki so storilci, in tistimi, ki so priče nasilja. Podobno so neposredno o izkušnji anketiranih učiteljev spraševala samo vprašanja, ki se nanašajo na grožnjo, telesno nasilje in strah pred poškodbo ali vznemirjanje učiteljev, na podlagi ostalih vprašanj pa ni bilo možno sklepati, kolikšen delež učiteljev je sam doživel preverjane oblike nasilja. Zato morda ni bila uspešno zajeta resnična pojavnost nasilja nad učitelji. Predhodne raziskave so dodatno pokazale, da je pogosta oblika nasilja nad učitelji poškodovanje njihovega premoženja (Dzuka in Dalbert, 2007; Espelage et al., 2013; Lokmić et al., 2013). Zato bi bilo dobro v prihodnjih raziskavah preveriti še pojavnost te oblike nasilja. V prihodnje bi bilo dobro tudi izmeriti, kako pogosto učitelji doživljajo določena obnašanja, od koliko različnih učencev, v kolikšni meri delijo neprijetne izkušnje z drugimi učitelji, ravnatelji in strokovno službo v šoli ter kolikšno podporo prejemajo. Delitev neprijetnih izkušenj in prepoznavanje takšnih obnašanj kot nasilja, ne pa kot neprimerne vedenja učencev, ki naj bi ga učitelji sami popravljali, lahko pomaga celotni šolski skupnosti pri soočanju s problemom.

Če povzamemo, raziskava ponuja nov pogled na problem v šolah, ki ga poznamo od nekdaj, ter je lahko izhodišče tistim, ki oblikujejo izobraževalno politiko, da bi lahko prepoznali problematiko nasilja v šolah, kjer je poleg osnovnega vrstniškega nasilja prisotno tudi nasilje nad učitelji, s ciljem uvedbe ukrepov, potrebnih za preprečevanje nasilja in zaščito udeležencev.

Zaključek

Rezultati te raziskave, izpeljane na vzorcu zagrebških učencev in učiteljev, sporočajo, da je v šolah prisotno nasilje učencev nad učitelji, posebej verbalno nasilje, ki se kaže kot imenovanje učiteljev s sramotilnimi imeni, izzivanje učiteljev, grožnje s poškodbami in pogosti prepiri med učenci in učitelji. Čeprav v manjši meri je del učiteljev že doživel grožnje in telesne napade s strani učencev ter čuti strah pred poškodbami ali vznemirjanjem. Ko gre za primerjavo učencev in učiteljev, se je pokazalo, da učenci v večji meri kot učitelji zaznavajo prisotnost dveh oblik nasilja – imenovanj s sramotilnimi imeni in izzivanja učiteljev.

V skladu s predhodnimi raziskavami so učenci bolj nagnjeni k negativnejšim ocenam šolske klime v primerjavi z učitelji. Šolska klima se je pokazala kot pomemben napovednik različnih oblik nasilja učencev nad učitelji, razen telesnih napadov s strani učencev. Toda, za čim boljše opisovanje in predvidevanje nasilja nad učitelji in da ga lahko kontroliramo, moramo upoštevati številne dejavnike, ki so se pokazali kot bistveni pri pojasnjevanju problema nasilja.

Na koncu moramo poudariti pomembnost vzporedne raziskave percepcij dveh skupin raziskovancev, učencev in učiteljev, o medsebojni povezanosti kvalitete šolske klime in nasilja nad učitelji, ker rezultati raziskave posredno govorijo tudi o kontekstu dela v naših vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Namreč, odnosi na delovnem mestu so kot del celotne šolske klime pomemben napovednik sindroma izgorevanja na delu (angl. *burnout syndrome*) učiteljev v osnovnih in srednjih šolah, ker so povezani z različnimi intrapersonalnimi in okoljskimi dejavniki (Koludrović et al., 2009). Sindrom izgorevanja lahko opišemo kot »stanje psihične, fizične ali psihofizične izčrpanosti na delu, povzročene s pretiranim in dolgotrajnim stresom na delovnem mestu« (Domović et al., 2010: str. 351). Seidman in Zager (po Koludrović et al., 2009) sta razvila poseben model neučinkovitega soočanja s stresom učiteljskega poklica, ki vključuje nezadovoljstvo na delu, pomanjkanje administrativne podpore in negativna stališča o učencih. Rezultati raziskave tako govorijo o potrebnem premisleku o posebnih programih (Koludrović et al., 2009) v okvirju začetnega izobraževanja učiteljev v osnovnih in srednjih šolah ter njihovega strokovnega izpopolnjevanja, ki bo krepilo njihove pedagoške kompetence (Jurčić, 2012) in jim pomagalo pri vsakodnevnem soočanju z veliko ravno stresa, ki ga prinaša ta zahtevni poklic.

Literatura

- Astor, R. A., Meyer, H. A., Benbenishty, R., Marachi, R., in Rosemond, M. (2005) School safety interventions: Best practices and programs, *Children & Schools* 24(1), str. 17–32.
- Bilić, V., Buljan Flander, G., in Hrpka, H. (2012) *Nasilje nad djecom in među djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bradshaw, C. P., Waasdorp, T. E., Debnam, K. J., in Johnson, S. L. (2014) Measuring School Climate in High Schools: A Focus on Safety, Engagement, and the Environment, *Journal of School Health* 84(9), str. 593–604.
- Brand, S., Felner, R., Shim, M., Seitsinger, A., in Dumas, T. (2003) Middle school improvement and reform: Development and validation of a school-level assessment of climate, cultural pluralism, and school safety, *Journal of Educational Psychology* 95(3), str. 570–588.
- Chen, J., in Astor, R. A. (2009) Students' Reports of Violence Against Teachers in Taiwanese Schools, *Journal of School Violence* 8(1), str. 2–17.
- Cohen, J., McCabe, L., Michelli, N. M., in Pickeral, T. (2009) School climate: Research, policy, practice, and teacher education, *Teachers College Record* 111(1), str. 180–213.

- Domović, V., Martinko, J., in Jurčec, L. (2010) Čimbenici učiteljskog sagorijevanja na poslu, *Napredak* 151(3-4), str. 350-369.
- De Wet, C. (2010) Victims of educator-targeted bullying: a qualitative study, *South African Journal of Education* 30, str. 189-201.
- Dzuka, J., in Dalbert, C. (2007) Student Violence Against Teachers: Teachers' Well-Being and the Belief in a Just World, *European Psychologist* 12, str. 253-260.
- Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., Reddy, L. A., in Reynolds, C. R. (2013) Understanding and Preventing Violence Directed Against Teachers: Recommendations for a National Research, Practice, and Policy Agenda, *American Psychologist* 68(2), str. 75-87.
- Fan, W., Williams, C. M., in Corkin, D. M. (2011) A multilevel analysis of student perceptions of school climate: The effect of social and academic risk factors, *Psychology in the Schools* 48(6), str. 632-647.
- Furlong, M. J., Greif, J. L., Bates, M. P., Whipple, A. D., Jimenez, T. C., in Morrison, R. (2005) Development of the California School Climate and Safety Survey-short form, *Psychology in the Schools* 42, str. 137-149.
- Gottfredson, G. D., Gottfredson, D. C., Payne, A. A., in Gottfredson, N. C. (2005) School climate predictors of school disorder: Results from a national study of delinquency prevention in schools, *Journal of Research in Crime and Delinquency* 42, str. 412-444.
- Grayson, J. L., in Alvarez, H. K. (2008) School climate factors relating to teacher burnout: A mediator model, *Teaching and Teacher Education* 24(5), str. 1349-1363.
- Griffith, J. (2000) School climate as group evaluation and group consensus: Student and parent perceptions of the elementary school environment, *Elementary School Journal* 101, str. 35-61.
- Hart, P. M., Wearing, A. J., Conn, M., Carter, N. L., in Dingle, R. K. (2000) Development of the school organisational health questionnaire: a measure for assessing teacher morale and school organisational climate, *British Journal of Educational Psychology* 70, str. 211-228.
- Jurčić, M. (2012) *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*. Zagreb: Recedo.
- Kantorová, J. (2009) The school climate – theoretical principles and research from the perspective of students, teachers and parents, *Odgovorne znanosti* 11(1), str. 183-189.

- Kauppi, T., in Pörhölä, M. (2012) Teachers Bullied by Students: Forms of Bullying and Perpetrator Characteristics, *Violence and Victims* 27(3), str. 396–413.
- Khoury-Kassabri, M., Astor, R. A., in Benbenishty, R. (2009) Middle Eastern Adolescents' Perpetration of School Violence Against Peers and Teachers: A Cross-Cultural and Ecological Analysis, *Journal of Interpersonal Violence* 24(1), str. 159–182.
- Kolega, M., Hrpka, H., in Buljan Flander, G. (2009) Slika učiteljev v dnevnim novinama, *Educational Sciences/Odgojne znanosti* 11(2), str. 461–477.
- Koludrović, M., Jukić, T., in Reić Ergovac, I. (2009) Sagorijevanje na poslu kod učitelja razredne in predmetne nastave te srednjoškolskih učiteljev, *Život in šola* 55(22/2), str. 235–249.
- Kuperminc, G. P., Leadbeater, B. J., in Blatt, S. J. (2001) School social climate and individual differences in vulnerability to psychopathology among middle school students, *Journal of School Psychology* 39, str. 141–159.
- Lee, C. H., in Song, J. (2012) Functions of parental involvement and effects of school climate on bullying behaviors among South Korean middle school students, *Journal of Interpersonal Violence* 27(12), str. 2437–2464.
- Levin, H. M., Belfield, C. R., Muenning, P., in Rouse, C. E. (2007) *The costs and benefits of an excellent education for America's children*. New York: Teachers College, Columbia University.
- Lokmić, M., Opić, S., in Bilić, V. (2013) Violence against teachers – rule or exception? *International Journal of Cognitive Research in science, engineering and education* 1(2), str. 6–15.
- McMahon, S. D., Martinez, A., Espelage, D., Rose, C., Reddy, L. A., Lane, K., Anderman, E. M., Reynolds, C. R., Jones, A., in Brown, V. (2014) Violence directed against teachers: results from a national survey, *Psychology in the Schools* 51(7), str. 753–766.
- Ozmusul, M. (2016) School Climate as a Predictor of Early School Leavers, *Croatian Journal of Education* 18(2), str. 491–517.
- Payne, A. A., Gottfredson, D. C., in Gottfredson, G. D. (2003) Schools as communities: the relationships among communal school organization, student bonding, and school disorder, *Criminology* 41(3), str. 749–777.
- Popadić, D., in Plut, D. (2007) Nasilje v osnovnim školama v Srbiji – oblici učestalosti, *Psihologija* 40(2), str. 309–328.

- Pörhölä, M., Karhunen, S., in Rainivaara, S. (2006) Bullying at school and in the workplace: a challenge for communication research. In: C.S. Beck [ur.], *Communication yearbook*, str. 249–301. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Puzić, S., Baranović, B., in Doolan, K. (2011) Školska klima in sukobi v šoli, *Sociologija in prostor* 19(3), str. 335–358.
- Reddy, L. A., Espelage, D., McMahon, S. D., Anderman, E. M., Lane, K. L., Brown, V. E., Reynolds, C. R., Jones, A., in Kanrich, J. (2013) Violence Against Teachers: Case Studies from the APA Task Force. *International Journal of School & Educational Psychology*, 1, str. 231–245.
- Rumberger, R. W. (1987) High school dropouts: a review of issues and evidence, *The Review of Educational Research* 57(2), str. 101–121.
- Russo, A., Milić, R., Knežević, B., Mulić, R., in Mustajbegović, J. (2008) Harassment in Workplace Among School Teachers: Development of a Survey, *Croatian Medical Journal* 49, str. 545–552.
- Stewart, E. B. (2007) School structural characteristics, student effort, peer associations, and parental involvement: The influence of school- and individual-level factors on academic achievement, *Education and Urban Society* 40, str. 179–204.
- Terry, A. A. (1998) Teachers as targets of bullying by their pupils: a study to investigate incidence, *British Journal of Educational Psychology* 68, str. 255–268.
- Tiesman, H., Konda, S., Hendricks, S., Mercer, D., in Amandus, H. (2013) Workplace violence among Pennsylvania education workers: Differences among occupations, *Journal of Safety Research* 44, str. 65–71.
- Velki, T., in Vrdoljak, G. (2013) Uloga nekih vršnjačkih in školskih varijabli v predviđanju vršnjačkoga nasilnog obnašanja, *Društvena istraživanja* 22(1), str. 101–120.
- Verkuyten, M., in Thus, J. (2002) School satisfaction of elementary school children: The role of performance, peer relations, ethnicity and gender, *Social Indicators Research* 59, str. 203–228.
- Vieno, A., Perkins, D. D., Smith, T. M., in Santinello, M. (2005) Democratic school climate and sense of community in school: A multilevel analysis, *American Journal of Community Psychology* 36, str. 327–341.
- Vlah, N., in Perger, S. (2014) Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole, *Kriminologija i socijalna integracija* 22(1), str. 1–25.

- Way, N., Reddy, R., in Rhodes, J. (2007) Students' Perceptions of School Climate During the Middle School Years: Associations with Trajectories of Psychological and Behavioral Adjustment, *American Journal of Community Psychology* 40, str. 194–213.
- Wu, S. C., Pink, W., Crain, R., in Moles, O. (1982) Student suspension: a critical reappraisal, *The Urban Review* 14(4), str. 245–303.
- Zullig, K. J., Koopman, T. M., Patton, J. M., in Ubbes, V. A. (2010) School Climate: Historical Review, Instrument Development, and School Assessment, *Journal of Psychoeducational Assessment* 28(2), str. 139–152.

DOI: [https://www.doi.org/10.32320/1581-6044.30\(3-4\)33-59](https://www.doi.org/10.32320/1581-6044.30(3-4)33-59)